

PROFESIONALIZACIJA NACIONALNE VARNOSTI IN VLOGA OBJAV V TEORIJI IN PRAKSI

Povzetek. V reviji *Teorija in praksa* se od drugega letnika dalje objavljajo besedila s področja varnosti. Najprej so bila ta besedila posvečena problemom notranje varnosti, vojaške organizacije, mednarodni varnosti ter zlasti oboroženim spopadom, kasneje pa postajajo vse bolj znanstvena s smislu prikazovanja ter analiziranja teorij, paradigem in konceptov s področja mednarodne varnosti, kriminologije, sociologije in politologije vojske ter obramboslovja. V vseh 40 letnikih revije je bilo objavljenih 287 besedil (od skupno 6991), ki govorijo o notranji ali mednarodni varnosti.

Ključni pojmi: nacionalna varnost, vojska, obramba, objave o varnosti

Uvod v razvoj znanstvenega proučevanja varnosti

Varnost je praktični problem človeške družbe od njenega nastanka, zato je mogoče v vseh znanstvenih disciplinah zaslediti proučevanje različnih dimenzij varnosti. Naravoslovne in tehnične discipline so se posvečale izdelavi sredstev za zagotavljanje varnosti. Humanistične vede, zlasti filozofija in teologija, v zadnjem stoletju tudi antropologija, so ugotavljale večnost človekove potrebe po ogrožanju varnosti oziroma po vodenju vojn. Družboslovne teorije o varnosti, ki ni le vojaška varnost države, ter znanstvene paradigme o akterjih vojaške in nevojaške varnosti, pa so se razmahnile v drugi polovici dvajsetega stoletja. Stroke, ki so se razvile v zadnje pol stoletja, in ki se teoretično in empirično lotevajo proučevanja nacionalne in mednarodne varnosti so sociologija vojske, politologija vojske, polemologija, mirovne študije, strateške študije, obrambne študije, varnostne študije, študije vojne in vojskovanja, sociologija vojne in miru. Do vstopa v dvajseto stoletje so vse znanosti izhajale iz predpostavke o večnosti vojne in o cikličnem pojavljanju vojne in miru. Le redki so dajali miru možnost za nadvlado nad vojno in vojskovanjem (Immanuel Kant, Zum ewigen Frieden). Temeljni preobrat v razumevanju varnosti v dvajsetem stoletju prinašajo stroke, ki vzroke za ogrožanje varnosti človeštva iščejo v socializacijskih procesih in v trditvi, da je vodenje vojne človekovo razumsko dejanje. Potemtakem je bilo možno tudi trditi, da je varnost posameznika, človekovih družb in nacionalnih držav posledica človekove razumske odločitve, da je mir bolj zaželen oblika bivanja kot vojna ter da je pravi mir kakovostno višja oblika bivanja človeštva od miru kot odsotnosti vojne. Iz teh spo-

* Dr. Ljubica Jelušič, izredna profesorica na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

znanj sledijo ugotovitve o obstoju negativnega miru (kot odsotnost vojne) ter pozitivnega miru (kot večdimenzionalna varnost, stabilnost, napredek človeštva). Večina spoznanj o varnosti, ki so imela dolgoročno vrednost, se je objavljala v knjigah, v strokovnih revijah pa je bilo več analiz dogodkov, ki so hitreje zastarele. Zapisi v strokovnih revijah s področja varnosti so bili namenjeni razvoju spoznanj o določenih vprašanjih ter zlasti prenosu varnostnih spoznanj na nove generacije ter na širšo družbo.

Slovensko družboslovje je proučevanje varnostne prakse sistematično zastavilo na začetku osemdesetih let dvajsetega stoletja, ko se oblikuje družboslovna veda, obramboslovje, raziskovanje varnostnih fenomenov pa postane sestavina samostojnih obramboslovnih raziskav. To pa ne pomeni, da se do takrat v strokovnem časopisju niso pojavljale teme s področja mednarodne in notranje varnosti, vojaške organizacije, policije, obveščevalnih služb, vojn, oboroženih spopadov. Ker pa je bila v politični praksi prevladujoča oblika varnosti predvsem vojaška varnost, so se zapisi o zunanji varnosti države omejevali na vojaške znanosti. Problemi s področja zunanje in notranje varnosti države le počasi prebijajo meje z vojaško skrivnostjo obremenjenih strok. Prvi strokovni zapisi o varnosti v t.i. "civilnem" strokovnem časopisju niso zadevali fenomena notranje varnosti Slovenije oziroma takratne skupne države Jugoslavije, temveč predvsem mednarodnovarnostna vprašanja, zlasti vojaške spopade, revolucije, vojaške prevrate.

Vloga revije Teorija in praksa pri razvoju znanosti o obrambi in varnosti v Sloveniji (raziskava)

Upoštevati moramo, da je Teorija in praksa družboslovna revija, v kateri so se skozi njeno zgodovino pojavljali teksti za področja sociologije, političnih znanosti, zlasti političnega sistema, zgodovine, kriminologije, zdravstva, socialnega varstva, komunikologije, prava, ekonomije, statistike, psihologije, mednarodnih odnosov, celo vojaštva, kar je dokaz dejstva, da je bila ta revija prva in verjetno tudi najbolj odprta družboslovna revija v Sloveniji. Z leti se nabor tem, ki še najdejo svoj prostor objavitve v Teoriji in praksi, zoži predvsem na sociologijo, politologijo, komunikologijo, mednarodne odnose ter obramboslovje, kar pa so tudi glavne discipline, ki se razvijajo na Fakulteti za družbene vede (FDV). S tem v zvezi je zanimivo opazovati zaenkrat še bolj redko pojavljanje zapisov s področja kulturologije (razen seveda antropologije), čeprav je to tudi ena od matičnih strok na FDV. Kar zadeva antropologijo, velja poudariti, da smo jo tisti, ki smo se šolali na nekdanji Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo (FSPN) oziroma na FDV, šteli za temeljno discipline šole, čeravno ni imela za seboj celotne študijske usmeritve. Prej omenjene stroke, katerih članki so bili desetletja nazaj objavljeni v Teoriji in praksi, pa so začele ustanavljati svoje lastne strokovne revije. Objave v Teoriji in praksi so bile večinoma odsev družbenih problemov v analiziranem času, včasih pa so imele tudi namen opozoriti na možnost razvoja primerljivih problemov, kot jih je v obravnavanem času poznala tujina. Na podoben način so se v reviji pojavljale tudi teme s področja varnosti.

Analiza objav v reviji *Teorija in praksa* pokaže, da so mnogokrat ravno preko objav v tej reviji vstopali v slovensko varnostno prakso mednarodni varnostni koncepti, doktrine in teorije. V Teoriji in praksi je bilo obdelanih veliko kritičnih točk iz slovenske varnostne prakse, čeprav so bile včasih prikazane kot analiza fenomena, ki je bil uveljavljen v tujini, v domači praksi pa je veljal za herezijo ali kot nekaj nesprejemljivega za obrambnovarnostni sistem. V Teoriji in praksi so tako bile objavljene analize politične vloge vojske, s poudarkom na nesprejemljivosti vpletanja vojske v politiko, civilnega služenja vojaškega roka in oporečnosti ter spoštovanja človekovih pravic v vojski (Geršak, 1986), položaja žensk v vojski, vloge zveze Nato v evropski varnosti (Grizold, 1988a), spremenjene vloge policije v demokraciji, veliko prej, kot so se te zadeve lahko uveljavile v slovenski varnostni praksi. Ali lahko potemtakem trdimo, da imajo objave v Teoriji in praksi, ko gre za varnostne dileme, precejšnjo napovedno moč? To bi pomenilo, da so bili teksti objavljeni pred uvedbo neke systemske ureditve v prakso. Da bi to preverili, moramo ugotoviti, ali se je npr. zapis o civilnem služenju vojaškega roka pojavil pred uvedbo take ureditve v vojaško organizacijo na slovenskih tleh, ali je bila objava narejena vzporedno z javnimi polemikami v drugih medijih ali celo javnih manifestacijah na to temo in podobno. Analiza objav v reviji napoveduje še en sklep, in sicer o tem, da so bili problemi notranje varnosti pogosto analizirani po tem, ko je bila praktična ureditev nekega problema že povsem v neskladju z razvojem družbenih odnosov na primerljivih področjih javnega življenja. Za iskanje odgovorov na ta vprašanja smo naredili bibliografsko analizo zapisov o varnosti v Teoriji in praksi.

Metoda

Analizo objav o varnosti v Teoriji in praksi smo začeli s pregledom in izpisom vseh člankov, ki so obravnavali vprašanja notranje javnosti (policija, kriminal, kazenski postopki), mednarodne varnosti (zgodovina spopadov, teorije, koncepti, vojne, revolucije, prevrati, mednarodne varnostne in vojaške organizacije, razorožitve, nadzor nad oboroževanjem), vojaške organizacije (notranji ustroj, odnos do civilnega okolja), odnos javnosti do obrambnih in varnostnih institucij. Upoštevali smo vse avtorje ne glede na to, iz katere stroke izhajajo, kar pomeni, da smo analizirali tako novinarske zapise, kot strokovne in znanstvene tekste.

Datoteko tekstov smo oblikovali kot izpis vseh člankov od 1. do 40. letnika revije *Teorija in praksa*, oziroma od leta 1964 do 2003, ki so obravnavali različne vidike varnosti ter različne akterje zagotavljanja varnosti. Izpisani so bili izvirni, pregledni in drugi članki ter recenzije knjig s področja varnosti v naslednji obliki: imena avtorjev, naslov članka, letnik, številka revije, strani, na katerih je bil tekst objavljen, ter kratek pregled vsebine teksta. Zamisel za tako raziskavo je nastala ob pobudi sedanjega glavnega urednika revije *Teorija in praksa* prof. dr. Igorja Lukšiča ter predsednika uredniškega sveta prof. dr. Zdravka Mlinarja za izdajo jubilejne številke *Teorije in prakse*. Po štiridesetih letih obstoja revije *Teorija in praksa* pri Fakulteti za družbene vede ter po tridesetih letih obstoja študija obramboslovja na

Fakulteti za družbene vede je bilo smiselno pogledati, ali se s pomočjo objav v reviji razvija tudi obramboslovna stroka, ali se spoznanja iz stroke prenašajo preko revije na nove generacije ter v širšo javnost, in ali te objave napovedujejo bodoče spremembe v nacionalnovarnostnem sistemu.

Metodološko osnovo za takšno raziskavo smo našli v raziskavi Mortena G.Enderja, ki je proučil zgodovino revij *Armed Forces & Society*, ki jo izdaja ameriško znanstveno združenje *InterUniversity Seminar on Armed Forces and Society* (Meduniverzitetni seminar o oboroženih silah in družbi) ter *Journal of Peace Research*, ki izhaja pri *Peace Research Institute of Oslo* (Inštitut za mirovno raziskovanje Oslo). Ender je zaključil raziskavo leta 1999, delal pa jo je ob finančni podpori ameriške vojaške akademije kopenske vojske (*United States Military Academy, Army Research Institute, The Department of the Army*). Izsledke je objavil v reviji *Armed Forces & Society*, let. 27, št. 4, Poletje 2001, str. 623-638.

Analiza avtorjev

Med 6991 članki, objavljenimi v 40 letih v Teoriji in praksi, je bilo 287 besedil s področja varnosti, kar je 4,1 odstotek vseh objav. Analizirane članke so podpisali večinoma individualni avtorji, le v treh primerih sta članek podpisala dva avtorja. Glede na 287 analiziranih člankov bi rekli, da je bil le en odstotek člankov večavtorskih in še v teh treh primerih gre samo za dva avtorja. Zelo majhno število večavtorskih člankov ni primerljivo z mednarodnimi revijami, ki so v približno istem času pisale o podobnih vprašanjih, npr. v petindvajsetih letnikih revije *Armed Forces & Society* (1974 - 1999) je bilo ena četrtnina od 669 analiziranih tekstov večavtorskih, medtem ko je bilo v primerljivem obdobju v treh ključnih ameriških socioloških revijah (*American Sociological Review, American Journal of Sociology, Social Forces*) takih tekstov več kot polovica (Ender, 2001: 625). Ker so bili večavtorski teksti objavljeni v zadnjih desetih letih, en tekst v letu 1993, kar dva pa v letu 2002, upamo, da bodo večavtorski teksti vse pogostejše v vsebini Teorije in prakse.

Avtorstvo po spolu

Štiriintrideset tekstov od 287 so prispevale ženske, to je 11,8 odstotkov besedil. V primerjavi z analiziranimi tujimi revijami, zlasti z *Armed Forces & Society*, kjer so ženske sodelovale pri pisanju 17,8 odstotkov od 668 besedil, je to kar soliden odstotek.

Kdo so avtorji?

Ugotavljamo, da je pri besedilih s področja varnosti veliko avtorjev prispevalo več kot en tekst v analiziranih 40 letnikih. Lahko bi celo trdili, da obstaja krog strokovnjakov, ki že desetletja določajo trende pisanja o varnosti v Teoriji in praksi, to

pa so avtorji, ki izhajajo iz kroga rednih in zunanjih sodelavcev Katedre za obramboslovje Fakultete za družbene vede (Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo), ter iz Visoke policijsko-varnostne šole (Višje šole za notranje zadeve). Avtor, ki v glavnem objavlja na področju kriminologije ter družbenega nadzorstva, Janez Pečar, je v Teorijo in prakso prispeval več del (skupno vsaj 25) kot najbolj ploden strokovnjak za področje obramboslovja pa Anton Bebler (21). Avtorji, ki ne pripadajo tema dvema krogoma, so se pojavljali praviloma s po enim člankom, najpogosteje v prvih dvajsetih letnikih revije, ko je še bilo možno objaviti strokovne teze, polemike, ali kar novinarska poročila o določenih dogodkih v mednarodnih odnosih. Iz tega prvega obdobja imamo precejšnje število kvalitetnih in dragocenih novinarskih analiz oboroženih spopadov (Mojca Drčar Murko, Drago Flis, Drago Košmrlj), ki po letu 1983 povsem izginejo iz vsebine Teorije in prakse. Poleg novinarjev se kot pisci tekstov o varnosti v prvem obdobju, to je približno prvih dvajset let revije, uveljavljajo strokovnjaki, ki jih kasneje povezujemo s področjem mednarodnih odnosov (Ernest Petrič, Vlado Benko, Radovan Vukadinović), prava (Albin Igličar), mednarodnega humanitarnega prava (Savin Jogan), zgodovine in antropologije (Stane Južnič) ter religiozologije (Zdenko Roter).

Z usmeritvijo Teorije in prakse v objavljanje znanstvenih tekstov se krog avtorjev povsem zoži na obramboslovce, varstvoslovce in tujce, ki so strokovnjaki za sociologijo vojske ali mednarodno varnost. Kot avtorji več člankov v različnih letnikih revije ali celo znotraj istega letnika, se pojavljajo tako moški kot ženske. Pri nekaterih avtorjih je mogoče zaslediti tudi ponavljanje iste teme ali vsaj različne vidike iste teme. Tako je večino besedil, v katerih se obravnava problem nadzorstva, družbenega, formalnega, neformalnega, v povezavi s policijo, kriminalom, kriminologijo in kriminaliteto napisal en avtor (Pečar Janez), večino člankov o teorijah in sistemih nacionalne varnosti, mednarodne varnosti, evropske varnosti, varnosti v Jugovzhodni Evropi je napisal prav tako en avtor (Anton Grizold).

Avtorji po nacionalni pripadnosti

Običajno trdimo, da znanost nima nacionalnih meja, da morajo biti vse trditve mednarodno preverljive. Tega načela znanstvenega delovanja smo se obramboslovci učili pri Robertu Mertonu (1973). Vendar zapisi o varnosti v Teoriji in praksi niso vedno sledili temu načelu. Spočetka so zlasti besedila o notranji varnosti morala upoštevati dejstvo, da trditve o notranjem delovanju takratne vojaške organizacije (JLA) ali policije ne morejo biti preverjene, saj civilni strokovnjaki niso imeli dostopa do izvedbe raziskav v vojski ali policiji. Zapisi so bili zato bolj eseiistični in mobilizatorski, ne pa strogo znanstveni. Le v primerih, ko so besedila pisali sami tedanji ali nekdanji pripadniki obeh organizacij, lahko sklepamo, da so avtorji vnesli vsaj osebna doživetja, spoznanja iz opazovanja z udeležbo. Tako so bili nekateri pisci polemik na račun JLA v VII.letniku upokojeni (Jaka Avšič) ali aktivni delavci JLA, verjetno so prebivali v Sloveniji. Zanimivo je, da so po nacionalni pripadnosti bili v veliki večini Neslovenci. Teme, o katerih so polemizirali iz šte-

vilke v številko, iz letnika v letnik, pa so zadevale slab odziv mladih v vojaške šole (Bunta, 1970; Rugelj, 1970), narodne kulture v JLA (Vukičević, 1970; Kmecl, 1971). Zoperstavljenost avtorjev v teh polemikah kaže na vsebinsko ločnico med slovenskimi in neslovenskimi avtorji. V XIV.letniku prvič objavi svoje delo hrvaški strokovnjak za varnost v mednarodnih odnosih s Fakultete za politične znanosti Radovan Vukadinović, ki od tedaj dalje redno sodeluje v reviji in objavi skupno vsaj 5 člankov. V pisanje za Teorijo in prakso uspešno uvede tudi svoje mlajše sodelavce (Siniša Tatalović, Lidija Čehulić). Poleg omenjenih, hrvaškega pisca Branka Caratana ter makedonskega strokovnjaka Dimitarja Mirčeva drugih piscev o varnosti iz nekdane Jugoslavije ni bilo. V reviji se proti koncu osemdesetih let pojavijo prvi prevodi tujih avtorjev, strokovnjakov za vprašanja sociologije vojske in mednarodnih odnosov. Poljski pisec Jerzy Wiatr, ki je v Teoriji in praksi pisal o več temah, je leta 1987 odprl problem politične vloge vojske. Leta 1991 obramboslovci pripravijo prevod teksta o koncu bipolarnega sveta (Wesel, 1991), leta 1992 pa teze o mirovni vzgoji avstrijskega avtorja Wintersteinerja. Avtor velikega števila mednarodno priznanih besedil o sociologiji vojske Giuseppe Caforio, objavi leta 1994 tekst o politični vlogi vojske v Italiji. Tekst ostane v angleškem jeziku, kar kaže na pripravljenost uredništva revije v tistem obdobju, da bi bil zaradi večje branosti in mednarodne odmevnosti del revije v angleškem jeziku. Zgledu sledi tudi slovenski avtor Grizold, ki še leta 1994 objavi svoje besedilo v angleščini. Philippe Manigart, belgijski sociolog vojske, ki je več let zapored predaval na podiplomskem študiju obramboslovja v Ljubljani, je svoji dve besedili objavil v slovenskem prevodu (1994, 1998). Sklenemo lahko, da so besedila s področja varnosti v Teoriji in praksi pretežno slovensko-hrvaškega porekla.

Povezanost objav o varnosti z razvojem nove stroke - obramboslovja

Skozi objave v reviji Teorija in praksa je mogoče spremljati nastajanje nove stroke, to je obramboslovja. Objave s področja varnosti so bile do leta 1970, do VII.letnika, precej nesistematične in ne bi mogli trditi, da se za njimi skriva kakšna uredniška politika o pokrivanju tematike varnosti kot sestavine političnega sistema. Dotlej objavljene teme so zadevale varnost v mednarodnih odnosih, zlasti različne krize, oborožene spopade, vojne, denimo Indonezija, Vietnam, Bližnji Vzhod; dekolonizacijo, razorožitev, deloma pa tudi notranjo varnost, kot npr.delikventna populacija, politična policija, mednarodno sodišče za vojne zločine. Napovedujejo pa se že bolj konceptualne teme, denimo dilema o vseljudski obrambi ali militarizaciji, armada v družbi, ogroženost slovenstva. V VII.letniku prvič opazimo posebno rubriko v reviji, ki nosi naslov JLA, splošna ljudska obramba. Od tega letnika dalje postajajo teksti o varnosti vse bolj nacionalno oziroma notranje obarvani. V vsakem letniku je najmanj eno besedilo s področja kriminala, odklonskega vedenja, nadzora nad ljudmi, policije. Analizirajo se teme s področja splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, potekajo polemike o spoštovanju narodnih kultur v JLA, rekrutiranju za JLA, o vojaških reformah. Narašča tako število tekstov o varnosti in tudi vsebinska širina tekstov.

Iz objav v letu 1975 ni mogoče sklepati, da je bil tega leta na FSPN uveden nov študij, študij splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite (SLO in DS). Šele leta 1982 je objavljeno prvo besedilo o problematiki študija SLO (Grizold, 1982), ki je hkrati tudi prvo v Teoriji in praksi objavljeno besedilo tega avtorja. Preimenovanje študija v obramboslovje je bilo argumentirano v zapisu o obramboslovnem študiju (Korošec, 1986), da gre za novo družbeno znanost, pravi že omenjeni avtor (Grizold, 1988b), sledijo pa prve napovedi, da gre za znanost, ki bo pripomogla h krepitvi slovenske samozavesti, temeljila pa bo na empiričnih raziskavah o demokratizaciji družbe in obrambi. Diskusije o reformi študija na FSPN v letu 1990, v katerih je eden od ciljev ukinitve študija obramboslovja kot samostojnega programa ter predstavitev tega študija v program politologije, dobijo odmev v klicu po pravici do obstoja (študija obramboslovja na FSPN) (Grizold, 1990). Čeprav so številni obramboslovci sodelovali v osamosvojitvi Slovenije in se dokazali kot povojni graditelji političnega in obrambnega sistema, to ni pomagalo pri redefiniciji položaja obramboslovja na preimenovani FDV. Študij je kljub prevladi predmetov s področja sociologije postal sestavina programa politologije in le še ob dvajseti obletnici obstoja se v letu 1996 zapiše še zadnji pregledni članek o razvoju obramboslovja (Malešič, 1996a). Isti avtor uredi še študijo Razvoj obramboslovne misli (Malešič, 1996b) in zdi se, da je področje nove znanosti dokončno določeno, le teza, ki se zapiše eni od avtoric v zborniku, da "obramboslovje na Slovenskem zdaj deloma nadomešča vojaške znanosti" (Jelušič, 1996) napoveduje, kaj bo razvojna dilema te stroke v prihodnje. Napove pa jo tudi besedilo o vojaški akademiji (Kotnik-Dvojmoč, 1999) v Teoriji in praksi.

Čeprav se o obramboslovni vedi v Teoriji in praksi ne piše več, pa toliko bolj intenzivno pišejo sami obramboslovci. Že od leta 1991 dalje je večina objavljenih tem s področja varnosti podpisana s strani obramboslovcev oziroma strokovnjakov, ki so dodiplomski ali pa podiplomski študij končali na FDV na obramboslovnih temah. Leta 2002 prvič izide tematska številka Teorije in prakse, v kateri je sedem objavljenih besedil s področja varnosti. To je bila 3. številka, posvečena pa je bila vstopanju Slovenije v NATO. Letnik XXXIX (2002) je bil po številu objavljenih besedil s področja varnosti (14) drugi po rangi za zelo bogatim letnikom XXVIII (1991), ko je bilo objavljenih 19 besedil, posvečenih varnosti. Večino besedil o varnosti iz leta 1991 povezujemo z osamosvojitveno vojno in posledicami v letu 1991.

Študij obramboslovja izobražuje civilne strokovnjake za obrambo, se pravi za zagotavljanje vojaških in nevojaških oblik varnosti. To je skupina strokovnjakov, ki so v tranzicijskih procesih postsocialističnih držav najbolj dragoceni predstavniki kakovostnega nadzora nad oboroženimi silami ter nad varnostnim sektorjem v celoti. Vzhodnoevropske socialistične države takih strokovnjakov niso izobraževale, zato so se po koncu hladne vojne in v začetkih približevanja zahodnim integracijam znašle v situaciji, ko so za civilni del obrambnega sistema prekvalificirale nekdanje vojaške pripadnike. To so bili vojaki v civilnih oblekah, nikakor pa ne civilni strokovnjaki v obrambnem sistemu. Slovenski obramboslovci so izjemna prednost nacionalnovarnostnega sistema Slovenije, vendar pa je videti, da drugi družboslovci niso povsem dojeli, kam uvrstiti to stroko. Tako je npr. urednik

Teorije in prakse leta 1989 obramboslovne teme uvrstil pod vojaške vede, reformna mrzlica v letu 1992 je obramboslovje postavila v politologijo, sami predstavniki stroke pa še danes za svoje raziskave uporabljajo pretežno sociološki in politološki pristop. Za veliko večino v Teoriji in praksi objavljenih besedil lahko rečemo, da so pretežno politološka. V mednarodnih raziskavah in objavah pa so obramboslovci uspešnejši na področju sociologije vojske.

Analiza avtorstev člankov s področja varnosti pokaže še eno zanimivo razsežnost, namreč kulturo objavljanja pri obramboslovcih, ki se zaposlijo na Katedri za obramboslovje kot pedagoški delavci (upoštevaje tudi zunanje sodelavce ter tiste, ki predavajo za obramboslovce) ali na Obramboslovnem raziskovalnem centru kot raziskovalci. Pregled pokaže, da so skoraj vsi, ki so se kdaj zaposlili (ali predavali) na obeh ustanovah, objavili s področja varnosti v Teoriji in praksi vsaj en članek (Zorica Bukinac, Mojca Pešec Vengust, Vojko Kuzma, Vladimir Prebilič, Jelena Trifunović), dva članka (France Vreg, Igor Kotnik Dvojmoč, Teodor Geršak, Anton Žabkar), od tri do pet člankov (Tomo Korošec (3), Siniša Tatalović (3), Maja Garb (4), Darko Lubi (5), Iztok Prezelj (5), Andrej Anžič (5), Vinko Vegič (5)), več kot pet člankov (Marjan Malešič (9), Ljubica Jelušič (16), Anton Grizold (20), Anton Bebler (21)). Sodeč po pregledu objav so še trije sedanji zaposleni sodelavci obramboslovja, ki nimajo nobene objave v Teoriji in praksi.

Kaže, da mladi obramboslovci za vstop med pisce člankov v Teoriji in praksi uporabljajo predvsem dva načina uveljavitve. Prvič, začnejo s pisanjem recenzij prebranih knjig (Anton Bebler, Ljubica Jelušič, Lubi Darko, Vinko Vegič, Jelena Trifunović), ali pa izdelajo članek iz vsebine svoje diplomske oziroma magistrske naloge (Marjan Malešič, Maja Garb, Iztok Prezelj, Vladimir Prebilič). Iz tega bi lahko sledil nasvet vsem mladim, ki ne vedo, kako naj v svetu objav naredijo prvi korak.

Ali so objave o varnosti povezane z dogodki v varnostni praksi?

Objave v Teoriji in praksi dokaj sistematično prinašajo analize mednarodnih oboroženih spopadov, kriz. Različni domači avtorji, pa tudi nekaj prevodov je vmes, so opisovali krizo v Indoneziji, vojno v Vietnamu, spopade na Bližnjem vzhodu, dogodke na Severnem Irskem, revolucijo v Čilu, udar na Portugalskem, konec udara v Grčiji, konflikte med neuvrščeni državami, vojaški udar na Poljskem, Falklandsko vojno, zalivsko vojno (Irak - Iran), represijo na Kosovu v letu 1989, zalivsko vojno (Irak-Kuvajt), vojno v Sloveniji, vojno na Hrvaškem, vojno v BiH, etnični konflikt v Makedoniji. Analize zalivske vojne v Iraku (od marca 2003 dalje) v Teoriji in praksi še ni. Objavljen je tudi antropološki zapis o vojskovanju staroselcev (Kvaternik, 1999).

Tematika razorožitve ter nadzora nad oboroževanjem se tudi pregledno pojavlja v Teoriji in praksi, sodi celo med prve varnostne teme v reviji (Božić, 1966). Razorožitev se obravnava na konceptualni ravni, kot npr. oborožitev ali razorožitev v Evropi, odnos marksistov do razorožitve, trajnost detanta, jedrsko oboroževanje, pojem razorožitve, ali pa kot prikaz konkretnih razorožitvenih prizadevanj, npr.

prepoved jedrskih poskusov, pogajanja med ZDA in SZ o omejitvi strateškega orožja, SALT II in podobno.

Zapisi v reviji so pogosto analiza nekega dogajanja v notranji varnostni praksi, zlasti besedila s področja kriminala in kriminologije, kjer tradicijo Janeza Pečarja uspešno nadaljuje mladi avtor Gorazd Meško, so pregledno analizirala aktualne dileme o kriminaliteti, podobno je bilo z že enkrat omenjeno tematiko družbenega nadzorstva. Mednarodno varnostne teme, ki so povezane z mednarodnimi varnostnimi integracijami, so napovedovalne narave. Avtorji pogosto uporabijo primerjalni pristop, da bi dokazali, zakaj bi se morala tudi Slovenija vključevati v take povezave. Teme s področja sociologije vojske niso sistematično obdelane in se pojavijo neodvisno od dogodkov v varnostni praksi: npr. politični simboli (Jelušič, 1989), postmoderna vojska (Manigart, 1998), vojaška profesija (Garb, 1995), ritualizacija čustev v vojski (Jelušič, 2002).

Zaključek: varnostne teme v Teoriji in praksi - ali je to napovedovanje varnostne prihodnosti?

Večina dosedanjih objav s področja varnosti ne pomeni odmika od varnostne prakse, čeprav gre pogosto za kritično in polemično ost v teh besedilih. Večinoma gre bolj za utemeljevanje zaželenе prakse in kritiziranje prakse, ki ni primerljiva z mednarodno, pri čemer so zlasti obramboslovci dokaj konstruktivni, kar pa je značilnost tudi drugih objav s področja obramboslovja. Tako so leta 1992 poiskali utemeljitve, zakaj demilitarizacija Slovenije ni mogoča, čeprav je bila s strani dela javnosti (celo večine javnega mnenja v letu 1990) zelo zaželena. Demilitarizacijo Slovenije so povezali s problemi zagotovitve nacionalne varnosti, ki so bili po letu 1990 rešljivi v vojaški obliki zagotavljanja varnosti (Grizold et al., 1992). Ravno tako so leta 2002 s tematsko številko Teorije in prakse utemeljili, zakaj je članstvo Slovenije v Natu potrebno, četudi prihaja do nihanja v javnem mnenju glede potrebnosti ali odvečnosti vstopa Slovenije v Nato. Nihanje in dvome v javnem mnenju povzroči nedoslednost politične elite v prizadevanjih za skupno sprejete zunanje-politične cilje. Tudi zadnje objavljeno obramboslovno besedilo o mirovnih operacijah je strokovna utemeljitev mednarodne in večletne slovenske vojaške prakse. Morda je hkrati napoved nove problematike sodelovanja vojske v operacijah izven države v času miru, kjer pa lahko pride do žrtev. Šlo bo za dilemo, kdo in kje je pripravljen umreti za državo?

Po bogatem letu 2002, ko obramboslovci zmorejo 14 besedil za Teorijo in prakso, je sledil predah v letu 2003 s samo tremi teksti, še od tega je ena recenzija. Ali to pomeni, da je področje varnosti postalo neproblematično, ali je to morda čas za vstop novih drugačnih besedil s področja varnosti? Morda bodo teme prihodnosti povezane s kompleksnostjo zagotavljanja varnosti. Nekaj avtorjev je to temo večkrat napovedovalo (zlasti Grizold, Prezelj), toda kasneje sta obdelovala bolj probleme vojaške varnosti, ter varnosti, kot jo lahko zagotovi zveza Nato. Le tekst o drogi (Košir, 2002) preseže ta okvir. V sedemdestih letih je bila Teorija in praksa pogosto medij analize terorizma (levičarskega, mednarodnega, državnega,...), danes, ko

je omenjanja tega pojava v javnosti neskončno veliko, pa v reviji še ni analize sodobnega terorizma. Problematika zmanjševanja množičnih armad in poklicno popolnjevanje vojsk je od konca hladne vojne dalje ena najbolj obdelovanih tem v evropski sociologiji vojske (Haltiner, Klein, 2002; Malešič, 2003). Na ozemlju Slovenije se je leta 2003 v vojaškem smislu za zadnjih dvesto let zgodila najbolj radikalna sprememba - ukinjeno je bilo služenje vojaškega roka, s čimer se je Slovenska vojska pridružila vrsti evropskih vojsk, ki so že ukinile ali pa napovedale ukinitve obveznega služenja vojaškega roka, pa vendar te teme v Teoriji in praksi nihče ne napove niti ne analizira. Odsotnost analize aktualnih varnostnih vprašanj je presenetljiva tudi zato, ker je urednik in avtor temeljne knjige o naborniški in poklicni vojski v Evropi slovenski avtor in pisec vrste besedil v Teoriji in praksi (Malešič). Vojaške reforme in konverzija vojaških kapacitet ter vprašanje demobilizacije vojakov po izteku pogodb v vojski bodo verjetno nove vodilne teme s področja sociologije vojske v Teoriji in praksi v prihodnje. Nekaj mladih obramboslovcev se je že oglasilo s temi temami (npr. Prebilič, 2002), pričakujemo pa še rezultate njihovih raziskav.

Pred tremi leti je bil v Ženevi ustanovljen poseben raziskovalni in analitični center, čigar glavna tema je demokratični nadzor nad oboroženimi silami (Geneva Center for Democratic Control over the Armed Forces, DCAF), ki pa je že kmalu po ustanovitvi razširil svoje delovanje na nadzor nad celotnim varnostnim sektorjem v vzhodnoevropskih, južnoevropskih državah ter tudi v Afriki in Aziji. Desetletja nazaj se je Teorija in praksa veliko ukvarjala s temi vprašanji, in če drži načelo, da se teme iz mednarodnih revij selijo tudi v domače, potem bomo o teh zadevah v Teoriji in praksi morali še brati (pisati). Nadzor nad vojsko v demokratični družbi in analiza usposobljenosti sodobnih politikov, tudi slovenskih, za nadzor nad vojsko, zlasti ko je ta v operacijah v tujini, bo nujno področje objavljanja, če želimo, da bo Teorija in praksa ne le torišče novih znanstvenih spoznanj, temveč tudi učni pripomoček v pedagoškem procesu. S tem v zvezi moramo povedati, da so številni teksti v Teoriji in praksi služili in še služijo kot temeljno študijsko gradivo za obramboslovce, kar je razvidno iz vsebine učnih načrtov predmetov na obramboslovju (npr. Polemologija).

V strokovnih objavah z nekega področja je ponavadi videti raven in cilje profesionalizacije tega področja družbenega življenja. Tudi za področje nacionalne varnosti trdimo, da strokovne objave pripomorejo k prenosu znanja z generacije na generacijo, hkrati pa dokazujejo, kolikšna je dosežena raven profesionalizacije nacionalne varnosti. V Sloveniji je danes že nekaj revij, ki se pretežno posvečajo varnosti, med njimi denimo Varstvoslovje, pa revije v okviru Ministrstva za obrambo (Zbornik študij Centra za strateške študije, Vojstvo, Vojaškošolski zbornik, Bilen Slovenske vojske). Obramboslovci pa kot temeljno za svojo stroko navajamo osrednjo slovensko družboslovno revijo Teorijo in prakso. V štiridesetih letih njenega obstoja je bilo objavljenih 287 člankov s področja varnosti in iz pregleda teh objav je mogoče videti, kateri problemi so bili najprej in najbolj raziskovalno ovrednoteni. Z leti so preko Teorije in prakse v slovensko nacionalnovarnostno prakso vstopali mednarodni koncepti, napovedi, teorije, opozorila o spremenjenih varnostnih vrednotah, nove varnostne prakse, kot oporečništvu vesti, mendarodno varnostno sodelovanje, civilno-vojaški odnosi, mirovne operacije in še mar-

sikaj. Ob teh objavah se je oblikovalo tudi področje raziskovanja in objav nove znanosti, to je obramboslovja. Morda v prihodnje Teorija in praksa ne bo več tako slikovita, kot je bila v prvih desetletjih razvoja, saj so se v posameznih številkah trli znanstveni članki, eseji, polemike, recenzije, poročila s konferenc, nekrologi in mobilizatorski nagovori, zato pa vemo, da bo zagotovo analizirala, če že ne napovedovala, probleme sedanje domače ter mednarodne varnostne prakse.

LITERATURA¹:

- Božić, Nemanja (1966): Razorožitev: med upi in razočaranjem. *Teorija in praksa* 3(2): 315-26.
- Bunta, Stjepan (1970): Zakaj slab odziv v vojaške šole in akademije? *Teorija in praksa* 7(5): 795- 801.
- Caforio, Giuseppe (1994): The Political Influence of the Military in Italy 1945 - 1993. *Teorija in praksa* 31(7-8): 620-28.
- Ender, Morten G. (2001): Authorship and Affiliation in Armed Forces & Society: Volumes 1 - 25. *Armed Forces & Society*, 27(4): 623-38.
- Garb, Maja (1995): Koncepti vojaške profesije. *Teorija in praksa* 32(1-2):147-56.
- Geršak, Teodor (1986): Problem zavračanja služenja vojaškega roka v državah EGS. *Teorija in praksa* 23(7-8): 785-98.
- Grizold, Anton (1982): Razprava o problematiki študija SLO. *Teorija in praksa* 19(5): 695-96.
- Grizold, Anton (1988a): Obrambne pobude zahodnoevropskih držav - članic pakta Nato. *Teorija in praksa* 25(3-4): 456-62.
- Grizold, Anton (1988b): Obramboslovju - novi družbeni znanosti na pot. *Teorija in praksa* 25(7-8): 1051-56.
- Grizold, Anton (1990): Pravica do obstoja (študij obramboslovja na FSPN). 26(3-4):470-73.
- Grizold, Anton et al. (1992): Demilitarizacija Slovenije in nacionalna varnost. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Haltiner, Karl W., Klein, Paul (2002): Europas Armeen im Umbruch. Baden-Baden: Nomos.
- Jelušič, Ljubica (1989): Politični simboli in politična kultura (v jugoslovanski družbi). *Teorija in praksa* 26(3-4): 435-41.
- Jelušič, Ljubica (1996): Vključevanje obramboslovja v mednarodne raziskovalne tokove. V: Malešič, Marjan: Razvoj obramboslovne misli. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Jelušič, Ljubica (2002): Ritualizacija čustev v vojaški organizaciji. *Teorija in praksa* 39(1): 112-32.
- Jelušič, Ljubica (2003): Mirovne operacije kot oblika globalne mirovne preventive pred širjenjem groženj. *Teorija in praksa* 40(4):627-46.
- Kmecl, Matjaž (1971): Neobvezna skepsa ob Vukičevičevem sestavku. *Teorija in praksa* 8(6-7): 996-99.
- Korošec, Tomo (1986): Obramboslovje in obramboslovni študij na FSPN. *Teorija in praksa* 23(12):1426-28
- Košir, Matej (2002): Vpliv nezakonite trgovine s prepovedanimi drogami na mednarodno, regionalno in nacionalno varnost. *Teorija in praksa* 39(6): 1028-36.
- Kotnik-Dvojmoč, Igor (1999): Vojaška akademija? *Teorija in praksa* 36(1):61-73.
- Kvaternik, Ines (1999): Primer vojskovanja staroselskih populacij: kmetov iz Chiapasa in Yanomamov. *Teorija in praksa* 36(5):776-87.

¹ Pri nastajanju besedila je bilo pregledanih 287 besedil, objavljenih v 40 letnikih *Teorije in prakse*, v seznamu virov so navedeni samo tisti, ki so v besedilu neposredno citirani.

- Malešič, Marjan (1996a): Razvoj obramboslovne misli. *Teorija in praksa* 33(1): 139-44.
- Malešič, Marjan (1996b): Razvoj obramboslovne misli. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Malešič, Marjan (2003): Conscription vs. All-Volunteer Forces in Europe. Baden-Baden: Nomos.
- Manigart, Philippe (1994): Civilno- vojaška razmerja v pluralističnih demokracijah. *Teorija in praksa* 31(9-10): 877-99.
- Manigart, Philippe (1998): Postmoderne vojaške organizacije. *Teorija in praksa* 35(2): 362-69.
- Merton, Robert (1973): *The Sociology of Science*. Chicago: Chicago University Press.
- Prebilič, Vladimir (2002): Zavezniške vojaške baze v Republiki Sloveniji? *Teorija in praksa* 39(3): 442-53.
- Rugelj, Janez (1970): Še enkrat: zakaj slab odziv v vojaške šole in akademije? 7(10): 1449-55.
- Vukičević, Voja (1970): Kulturno življenje v Jugoslovanski ljudski armadi. 7(5): 801-6.
- Wesel, Ramses A. (1991): Novi izzivi mednarodni organizaciji: implikacije pluralističnega razumevanja sveta na prevlado političnega nasilja. 28(8-9): 1126-33.
- Wiater, Jerzy J. (1987): Marxova analiza bonapartizma in politična vloga armade v sodobnem svetu. *Teorija in praksa* 24(8-9): 1200-13.

PPRILOGA : Številčni prikaz besedil o varnosti v Teoriji in praksi

Od 1. do 40. letnika revije Teorija in praksa oziroma od leta 1964 do 2003 je bilo 287 člankov od skupno 6991, ki so obravnavali različne vidike varnosti ter različne akterje zagotavljanja varnosti. V prilogi je napisano številčno stanje člankov ter recenzij po letnikih, opisane so tudi posebnosti varnostnih tem v letniku.

letnik	leto	Število člankov	Število recenzij	Posebnosti
I	1964	0	0	Letnik ne vsebuje nobenih besedil, ki bi jih lahko vsaj posredno uvrstili na področje varnosti
II	1965	2	0	Teksta obravnavata partizanstvo in skrb za borce NOB
III	1966	5	0	Teme s področja protikolonialnih revolucij in razorožitve
IV	1967	11	1	Teme o vojaških spopadih v Vietnamu, na Bližnjem vzhodu, o vojni in konfliktih, o policiji, kazenskem postopku, vojnih hudodelcih, ogroženosti slovenstva
V	1968	6	0	Teme o agresiji, genocidu, vseljudski obrambi, militarizaciji, vlogi armade v družbi in patriotizmu
VI	1969	2	0	Evropska in narodna obramba
VII	1970	11	0	V pregledu letnika je v kazalo prvič vpeljana poglavje o JLA in splošni ljudski obrambi. Teme o politični vlogi oboroženih sil v nerazvitih državah ter vprašanja vseljudske obrambe, kot so: družbena samozaščita, JLA, slab odziv v vojaške šole, NOB.
VIII	1971	9	0	Teme o stanju in razmerah v JLA: reforme, narodne kulture, služenje vojaškega roka
IX	1972	5	0	Teme o samoupravljanju in vseljudski obrambi, človekovi varnosti, prepovedi jedrskih poskusov
X	1973	4	1	Teme o evropski varnosti, omejitvah strateškega orožja, fašizmu v Čilu
XI	1974	3	0	Vojaški vidiki neuvrščenosti, komunizem in oborožene sile, notranji varnostni sistem
XII	1975	8	1	Družbena samozaščita, specialna vojna, propaganda, odklonskost in nadzorstvo. Mednarodnovarnostne teme: vojska v Španiji, na Portugalskem, konec vojne v Vietnamu, evropska varnost
XIII	1976	7	0	Razvoj vojaške sociologije, ljudska obramba, nadzorstvo. Mednarodnovarnostne teme: neuvrščenost in svetovna varnost, oborožitev, razorožitev, evropska varnost
XIV	1977	4	1	Kriminologija. Razoroževanje v svetu (nastajanje sporazuma SALT II).
XV	1978	5	0	Družbena samozaščita, deviantnost. Terorizem. Konec vojaške vladavine v Grčiji.

letnik	leto	Število čankov	Število recenzij	Posebnosti
XVI	1979	5	0	Kriminalna politika, gospodarska kriminaliteta. Razorožitve, revolucija v Iranu, evropska varnost.
XVII	1980	3	0	Več del je posvečenih Josipu Brozu Titu, tako da se tudi v člankih z vsebinami, ki niso v osnovi varnostne, delno skrivajo teme o vojni, vojski in varnosti. Teme o marksizmu, razorožitvi in podružbljanju splošne ljudske obrambe.
XVIII	1981	5	0	Vojne socialističnih držav, konflikti med neuvrščenimi državami. Migranti in kazniva dejanja.
XIX	1982	10	0	Nadzorstvo, omejevanje deviantnosti, izobraževanje za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito. Mednarodnovarnostne teme: vojaški udar na Poljskem, izraelska agresija, Falklandska vojna, razorožitve, mirno reševanje sporov med neuvrščenimi državami.
XX	1983	4	0	Obležitev stote obletnice Marxove smrti. Vojna med Irakom in Iranom, pacifizem, mirovna gibanja, razorožitve. Nasilje na stadionih.
XXI	1984	3	2	Kriminologija, nasilje v družini. Militokracija, načelo neintervencije, evrorakete, razorožitve.
XXII	1985	1	1	Policija. Neoboroženo zoperstavljanje agresiji.
XXIII	1986	5	0	Prvi tekst o obramboslovju. Družbeno nadzorstvo in odklonskost. Socializem in vojaštvo, ženske in obramba (v švici), zavračanje služenja vojaškega roka (v Zahodni Evropi).
XXIV	1987	4	0	Odklonskost, policija, vojaški izdatki in gospodarstvo. Politična vloga vojske.
XXV	1988	6	1	Nadzorstvo, odklonskost, obramboslovje kot znanost. Civilna in vojaška oblast, popuščanje napetosti, obrambne pobude članic Nata.
XXVI	1989	12	1	Kriminologija, formalno nadzorstvo, politični simboli. Vojne med neuvrščenimi državami, represija na Kosovu. Obramba SFRJ v raziskavi, slovenski jezik v JLA, obramboslovje in slovenska samozavest, obramba in znanost.
XXVII	1990	8	2	Formalno nadzorstvo, gospodarska kriminaliteta. Obramboslovje na FSPN, obramba, varnost, militarizacija, militarizem, mirovna politična kultura. Profesionalni vojaki, nadzor nad vojsko, zalivska kriza.

letnik	leto	Število čankov	Število recenzij	Posebnosti
XXVIII	1991	17	2	Nadzorstvo, civilna obramba, politično nasilje. JLA in politična demokracija, vojaškopolični položaj Slovenije, militarizacija, samostojnost Slovenije, moratorij na služenje vojaškega roka v JLA, kriza legitimnosti JLA. Zalivska vojna.
XXIX	1992	8	2	Nadzorstvo, varnostna kultura, mirovna vzgoja, jezik in vojstvo v Sloveniji. Varnost v Evropi, vojna na Hrvaškem, vojna v Bosni in Hercegovini, psihološka skica vojne v Jugoslaviji. Nacionalna varnost, evropska varnost.
XXX	1993	9	5	Policijski profesionalizem. Vojna v Sloveniji, v nekdanji Jugoslaviji. Nacionalna varnost, evropska varnost, obveščevalni sistemi, orožje za množično uničevanje, puščavski vihar.
XXXI	1994	13	0	Kriminologija, nadzorovanje. Civilnovojaški odnosi, vloga oboroženih sil, vojaško vodenje. Preventiva pred spopadi med državami. Stroški vstopa Slovenije v Nato.
XXXII	1995	8	1	Nadzorovanje, prometna varnost, vojni veterani. Koncepti vojaške profesije, ekonomsko vojskovanje. Širjenje EU, EU preprečuje konflikte, balkanska varnost.
XXXIII	1996	8	3	Policija, nadzorovana varnost, obveščevalne službe. Nato, širitev, Rusija, vojaška moč supersil, zloraba znanosti.
XXXIV	1997	8	1	Kriminal, migracije. Strategija posrednega nastopanja, razorožitev, civilno-vojaški odnosi. Nato članstvo, vojna na Hrvaškem.
XXXV	1998	7	2	Nasilna viktimizacija. Civilno-vojaški odnosi in postmoderne vojaške organizacije. Evropska varnost, mednarodna varnost, varnost v Jugovzhodni Evropi.
XXXVI	1999	6	1	Vojskovanje staroselcev. Evropska varnost, varnost v Jugovzhodni Evropi, varnost Makedonije. Nato, zavezništvo, male države, javno mnenje. Vojaška akademija.
XXXVII	2000	2	2	Kriminaliteta, tajnost. Jedrsko širjenje po hladni vojni, varnostne politike supersil.
XXXVIII	2001	6	0	Policija, obveščevalne službe. Ogrožanje varnosti. Evropska varnost. Vojna.
XXXIX	2002	14	0	Policija in EU, mednarodni terorizem, trgovina z drogami, čustva in policija, čustva in vojska. Nacionalna varnost Hrvaške. Nato - nacionalni interes Slovenije, politične stranke, javnost, vojaške baze. Globalnost groženj in varnosti.
XXXX	2003	2	1	Policija. Seksizem v vojaški uniformi. Mirovne operacije.
skupno	40 letnikov	256	31	287 čankov, prikazov in recenzij